

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Yttrande

1 (10)

Datum
2023-09-18

Ärendebeteckning
551-49758-2022

Anläggningsnummer
1466-15

Vänersborgs tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
mmd.vanersborg@dom.se

Yttrande över ansökan om tillstånd till täktverksamhet och vattenverksamhet vid Borgstena bergtäkt

Mål nr M 2907-22, R2

Ärendet

Aktiebolaget Fristads Expressbyrå har ansökt om tillstånd till täktverksamhet och vattenverksamhet inom fastigheterna Borgstena 3:100 i Borås kommun och Mollaryd 5:14 i Herrljunga kommun.

Länsstyrelsen har tidigare yttrat sig över behovet av kompletteringar, och har nu getts möjlighet att yttra sig över ansökan som sådan.

Sammanfattning av länsstyrelsens yttrande

Länsstyrelsen anser att för prövningen väsentliga uppgifter saknas i ansökan. Nedan listas de viktigaste bristerna.

- Underlaget är inte tillräckligt för att det ska gå att bedöma hur bergtäkten och bortledningen/återinfiltrationen av grundvatten kommer att påverka statusen och möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormerna för grundvattenförekomsten Borgstena.
- Grundvattenmodelleringen och dess resultat speglar eventuellt inte verkligheten och behöver ses över.
- Sökanden har inte visat att återvinningsverksamheten och nyttjandet av externa massor för anläggningsändamål i täkten kan ske utan risk för oacceptabel påverkan på grundvattenförekomsten Borgstena och ytvattenförekomsterna Nossan och Mollasjön.

Ovanstående brister gör att länsstyrelsen inte kan ta ställning till om verksamheten är tillåtlig eller inte. Utifrån det nuvarande kunskapsunderlaget är det dock mycket som talar för att den inte är tillåtlig och därmed inte bör ges tillstånd. Länsstyrelsen avstyrker därför i nuläget att tillstånd lämnas. Nedan redovisas några av de viktigaste skälen för detta.

- Brytningen av berg under grundvattenytan kommer enligt ansökan att medföra ett kraftigt inläckage av grundvatten. Länsstyrelsen ser en risk för att inläckaget, bortpumpningen och återinfiltrationen av grundvatten kan komma att påverka grundvattnets kvantitet och/eller kvalitet.
- Återvinning av avfall och användning av avfall för anläggningsändamål är mindre lämpligt i en grustäkt som denna, med så pass genomsläppligt material, pga. risken för påverkan på grundvattnets kvalitet. Detta gäller även om massornas föroreningsnivåer inte överstiger kriterierna för känslig markanvändning.
- Det är inte lämpligt att avyttra avbaningsmassorna när det samtidigt finns ett behov av massor för att bygga buller- och insynsvallar samt för att efterbehandla täkten.
- Sökanden har inte visat att det verkligen föreligger ett anläggningsändamål för de externa massor som sökanden vill använda i täkten. Länsstyrelsen bedömer att denna del av verksamheten kan vara att likställa med deponering.

Länsstyrelsens bedömningar avseende tillåtligheten

Bergtäktens påverkan på grundvattnet

Länsstyrelsen anser inte att sökanden visat att brytningen av berg under grundvattennivån kan bedrivas utan risk för påverkan på grundvattnets kvalitet och kvantitet samt på möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna för grundvattenförekomsten Borgstena.

Enligt sökandens beräkningar förväntas brytningen av berg under grundvattennivån medföra ett kraftigt inläckage av grundvatten i täkten; hela 79 l/s. Detta vatten kommer enligt sökanden att pumpas bort, släppas till Nossan och därifrån snabbt återinfiltreras ned till samma grundvattenmagasin. Om dessa uppgifter stämmer så ser länsstyrelsen en risk för påverkan på grundvattnets kvalitet.

Länsstyrelsen ifrågasätter dock rimligheten i att merparten av det bortpumpade vattnet skulle återinfiltreras till det lokala grundvattenmagasinet. Det skulle innebära att grundvattenmagasinet och Nossan står i direkt utbyte med varandra. Länsstyrelsen finner det mer sannolikt att merparten av det bortpumpade vattnet kommer att transporteras med Nossan till Mollasjön. I sådana fall ser Länsstyrelsen en risk för påverkan på grundvattnets kvantitet.

Länsstyrelsen vill i sammanhanget upplysa om att det, vid en bedömning av påverkan på den kvantitativa statusen hos en grundvattenförekomst, inte alltid är relevant att jämföra den lokala

verksamhetens grundvattenbortledning med hela grundvattenförekomstens nybildningsområde. Även en stor påverkan lokalt kan försämra den kvantitativa statusen.

Länsstyrelsen vill även upplysa om att grundvattenförekomsten är en skyddad dricksvattenförekomst enligt vattendirektivets artikel 7. Sökanden kan därför behöva beakta SGU:s generella riktvärden för grundvatten samt bedöma om den ansökta verksamheten medför någon risk för överskridande av de halter som finns gällande *”utgångspunkt för att vända trend” (SGU-FS 2019:1)*.

De externa massornas påverkan på grundvattnet

Sökanden har inte visat att hanteringen av externa massor i tälkten kan bedrivas utan risk för påverkan på grundvattnets kvalitet och kemiska status. Massorna kommer hanteras och lagras i de delar av tälkten där grus tidigare brutits, dvs. där marken kan antas vara mycket genomsläpplig. Uppgifterna om hur återvinningsmassorna ska hanteras, återvinningsytornas täthet, hanteringen av yt- och lakvatten m.m. är knapphändiga eller saknas helt. Att massornas föroreningshalter inte överskrider kriterierna för känslig markanvändning (KM) är inte detsamma som att de är rena, och det innebär inte per automatik att grundvattnets kvalitet och kemiska status inte kan påverkas. Exempelvis omfattar KM-kriterierna inte alla parametrarna klorid, nitrit, nitrat och ammonium; parametrar som omfattas av föreskrifterna för miljö kvalitetsnorm och statusklassning för grundvatten (SGU-FS 2016:1). Se även länsstyrelsens yttrande den 3 februari 2023.

Länsstyrelsens inställning är att återvinning av avfall och användning av avfall för anläggningsändamål är mindre lämpligt i en grustäkt som denna, med så pass genomsläppligt material, pga. risken för påverkan på grundvattnets kvalitet.

Inte lämpligt att avyttra avbaningsmassorna

Att avyttra avbaningsmassorna för att i stället ta in externa massor med föroreningshalter upp till KM-kriterierna innebär en ökad föroreningsrisk och ett ökat antal transporter. Det är inte lämpligt att avyttra avbaningsmassorna när det samtidigt finns ett behov av massor för anläggningsändamål i tälkten.

Avfall för anläggningsändamål, eller deponering av inert material?

Länsstyrelsen ifrågasätter om det finns ett reellt behov av externa massor för anläggningsändamål i tälkten, och om inte detta snarare är en form av deponering. Det finns redan material i tälkten (avbaningsmassorna) som kan användas för de utpekade anläggningarna. Vidare är det tillgången till massor och inte behovet

av de aktuella anläggningarna som kommer att styra när anläggningarna blir klara. Enligt sökanden kan det komma att ta upp till tio år att färdigställa anläggningarna. Det talar för att behovet av anläggningarna inte är så stort och att huvudsyftet i stället är att skapa avsättning för avfallet.

Kommentarer till sökandens komplettering

Sökanden har inte tillgodosett länsstyrelsens och domstolens kompletteringsönskemål i tillräcklig utsträckning. Nedan kommenterar länsstyrelsen sökandens komplettering, punkt för punkt.

Kommentar till avsnitt 2.1 i sökandens komplettering – exploateringsplanen

Exploateringsplanen motsäger sökandens uppgifter om att allt ytvatten från verksamhetsområdet kommer att avrinna via sedimentationsdammen, åtminstone så länge täktbotten ligger kvar på eller nära dagens nivå. Planen indikerar i stället att ytvattnet från den norra återvinningsytan kommer att avrinna till Nossan eller infiltreras till grundvattnet, och att ytvattnet från den södra återvinningsytan kommer att avrinna till tvättdammarna eller Nossan, alternativt infiltreras till grundvattnet. I avsnitt 5.3 i den hydrogeologiska utredningen anges att avrinningen idag sker mot Nossan och att grundvattenströmningen i stora drag följer topografien.

Kommentar till avsnitt 2.2 i sökandens komplettering – beräkning av grundvattenbildningen och inläckaget

Länsstyrelsen finner det inte rimligt att sökanden enbart förlitar sig på Trafikverkets dimensioneringsformler vid beräkningen av hur mycket vatten som kommer att behöva avledas vid brytning under grundvattenytan. Trafikverkets dimensioneringsformler (MB 310¹) är avsedda att användas för att dimensionera Trafikverkets avvattningsanläggningar så att de klarar Trafikverkets kravnivåer, inte för att beräkna inläckaget i en täkt.

Skillnaden mellan de värden som kan erhållas med hjälp av Trafikverkets dimensioneringsformler respektive från SMHI:s flödesstatistik är, så som Länsstyrelsen utläser det, ca 0,5 m³/s (1,8–1,3) vid MHQ respektive 1,0 m³/s (2,9–1,9) vid HQ50. Sökandens beräknade inläckage kan därmed vara överskattat.

Länsstyrelsen är dock medveten om att det finns fördelar med de beräkningsformler som redovisas i MB 310, exempelvis vid flödesberäkningar i små lokala avrinningsområden där sjöarealen är liten. Sjöarealen är 3 % för det aktuella delavrinningsområdet

---

¹ Avvattningsteknisk dimensionering och utformning – MB 310, Råd, Trafikverket, TDOK 2014:0051, Version 3.0, 2017-10-12

(utloppet av Mollasjön) och 0 % för det lokala avrinningsområdet uppströms tåkten.

Länsstyrelsen anser att en hydraulisk utredning, som visar vilken påverkan det tillkommande flödet från verksamheten kommer att ha på markavvattningsföretaget och Nossan, behöver ingå i underlaget för ett eventuellt tillstånd.

Kommentar till avsnitt 2.3 i sökandens komplettering – den hydrogeologiska modellen

Länsstyrelsen ser en risk för att den modell som sökanden nyttjat för att beräkna grundvattenbildningen inte speglar verkligheten.

Länsstyrelsen ifrågasätter om det är en vedertagen metod att i grundvattenmodeller ansätta att hela den beräknade nettonederbörden likställs med grundvattenbildningen. Länsstyrelsen ifrågasätter också om infiltration av nederbörd i täktbottens sylta verkligen kan räknas som grundvattenbildning, när syltan återfinns ovan berg.

Länsstyrelsen är medveten om att det finns flera jordarter med högre genomsläpplighet (isälvsmaterial) samt medelhög genomsläpplighet (sandig morän) inom nybildningsområdet. Men det finns också områden med lägre genomsläpplighet (torv och berg i dagen), som tillsammans med de topografiska höjdskillnaderna och de lokala vattendragen gör att grundvattenbildningen minskar något när nederbörd ges möjlighet att avrinna direkt till Nossan.

Länsstyrelsen vill också uppmärksamma domstolen på att SMHI vid tiden för den hydrogeologiska utredningen (2022-05-09) inte hade redovisat vattenbalansen för referensperioden 1991–2020. Se avsnitt 5.4 i den hydrogeologiska utredningen. I stället nyttjade sökanden den tidigare referensperioden (1961–1990) med en korrigerad nederbörd och evapotranspiration för att ta fram en egen vattenbalans enligt formeln $P_k - ET = P_n$, där P_k är korrigerad nederbörd, ET är evapotranspiration och P_n är nettonederbörd. Det resultat sökanden kom fram till, och som har nyttjats i grundvattenmodellen, är: $P_k = 1072$ mm/år, $ET = 482$ mm/år, $P_n = 590$ mm/år. Vid tiden för detta yttrande finns emellertid SMHI:s vattenbalans för den nya referensperioden (1991–2020), vilken anger följande värden: $P_k = 1050$ mm/år, $ET = 644$ mm/år, $P_n = 405$ mm/år. Skillnaden mellan den av sökanden framtagna nettonederbörden samt den av SMHI beräknade nettonederbörden för den nya referensperioden är 185 mm/år. Det motsvarar en minskad nettonederbörd med 31 % jämfört med det värde som sökanden ansatt i modellen. Länsstyrelsen bedömer dock att differensen kan vara ännu större, då vi ifrågasätter rimligheten i att hela nettonederbörden skulle bilda grundvatten i modellområdet.

Kommentar till avsnitt 2.4 i sökandens komplettering – markavvattningsföretaget, trummor, broar m.m.

Länsstyrelsen saknar fortfarande en inventering av de eventuella trummor och kulvertar som finns längs med Nossan, samt uppgifter om deras avbördningskapacitet. Sökanden hänvisar endast till generella utgångspunkter vid dimensionering, vilka dessutom är motstridiga. Sökanden uppger dels att markavvattningsföretag generellt dimensioneras för flöden med 1–2 års återkomsttid, dels att objekten utifrån Trafikverkets dimensioneringskrav kan antas klara ett flöde på 2,9 m³/s, vilket kan motsvara flöden med återkomsttider på 50–100 år. Länsstyrelsen finner det osannolikt att markavvattningsföretagets kapacitet skulle vara baserat på Trafikverkets dimensioneringsmodeller för vad statliga avvattningsanläggningar ska klara vid ett 50-årsregn. Om sökanden i stället skulle utgå från SMHI:s medelhögvattenföring (MHQ) i Nossan på 1,32 m³/s så skulle den ”naturliga belastning” som sökanden hänvisar till överskridas vid ett tillskott motsvarande 92 l/s, vilket är klart lägre än de 206 l/s som sökanden anger.

Kommentar till avsnitt 2.5–2.6 i sökandens komplettering – påverkan på miljö kvalitetsnormerna för grundvattenförekomsten samt på möjligheten till framtida dricksvattenuttag

Länsstyrelsen saknar fortfarande en utförligare beskrivning av hur den ansökta verksamheten kan komma att påverka möjligheten att följa miljö kvalitetsnormen för grundvattenförekomsten Borgstena. Länsstyrelsen finner inte heller att sökanden visat att den ansökta verksamheten inte kan påverka möjligheten till framtida dricksvattenuttag. Se även ovan, under avsnittet om tillåtlighet.

Kommentar till avsnitt 2.7–2.8 i sökandens komplettering – grundvattenrör och brunnsinventering

Länsstyrelsen ställer sig kritisk till att sökanden inte har satt ut grundvattenrör och genomfört hydrogeologiska undersökningar i fält inför tillståndsansökan. Utan uppgifter om den faktiska grundvattennivån kan modellen för beräkning av grundvattenbildningen och inläckaget inte verifieras.

Länsstyrelsen är även kritisk till att ingen fysisk brunnsinventering har gjorts. Detta är inte en fråga som kan skjutas upp tills efter att tillstånd lämnats. Länsstyrelsens erfarenhet är att inventering i fält, förutom kännedom om brunnarnas dimensionering och utföranden, kan ge kunskaper om grundvattnets läge och den lokala geologin. Sökanden hade då även kunnat inhämta närmare information om de två källorna. Källmiljöer utgör viktiga livsmiljöer för många av våra skyddade arter, både vad gäller flora och fauna.

Kommentar till avsnitt 2.9–2.11 i sökandens komplettering – begränsningsvärden för utgående vatten

Länsstyrelsen ser positivt på att de begränsningsvärden som sökanden föreslagit dels avser momentanvärden, dels omfattar utsläppet från både sedimentationsdammen och tvättdammarna.

Kommentar till avsnitt 2.12 i sökandens komplettering – provtagning i Nossan

Sökanden har nu redovisat analysresultat från provtagning i Nossan, men det framgår inte var provtagningspunkten/-punkterna ligger. Länsstyrelsen anser att det behövs analysresultat från provtagning både uppströms och nedströms tälten, samt uppgifter om vilka halter och mängder som det samlade flödet av ytvatten från tälten (inklusive tvättdammarna och återvinningsytorna) bidrar med. Utan sådana uppgifter är det svårt att bedöma hur den ansökta verksamheten kommer att påverka statusen och möjligheten att följa miljö kvalitetsnormerna i Nossan och Mollasjön.

Kommentar till avsnitt 2.14 i sökandens komplettering – nödvändig verksamhetsyta, kompensationsåtgärder

Sökanden har inte svarat på hur stor yta som behövs för verksamheten och vilka delar av verksamhetsområdet som i stället skulle kunna efterbehandlas och/eller användas för kompensationsåtgärder. Sökandens gör inte heller några konkreta åtaganden om att vidta kompensationsåtgärder eller avsätta vissa ytor för sådana åtgärder.

Kommentar till avsnitt 2.15 i sökandens komplettering – kulturmiljö

Länsstyrelsen vidhåller att en arkeologisk utredning, steg 1, behöver göras. Detta behövs för att klargöra om och hur den planerade verksamheten kan bedrivas utan oacceptabel påverkan på kulturmiljön.

Kommentar till avsnitt 2.16–2.19 i sökandens komplettering – seveso

Handlingsprogrammet är inte uppdaterat i enlighet med länsstyrelsens kompletteringsönskemål och uppfyller inte kraven på handlingsprogram fullt ut. I sökandens kompletterings-PM anges att det ska finnas ett uppdaterat handlingsprogram i bilaga 3, men denna bilaga går inte att lokalisera. En nödlägesberedskapsplan har bifogats, vilken kan ses som ett underlag för arbetet med planering inför nödsituationer enligt Sevesoförordningens (2015:236) bilaga 2 punkt 2e). Men för övriga punkter i bilaga 2, punkt 2a)–2g) saknas hänvisning till styrande dokument i säkerhetsledningssystemet/verksamhetssystemet. Handlingsprogrammet i ansökan blir därför bara en allmän

beskrivning av säkerhetsarbetet utan tydlig koppling till säkerhetsledningssystemet, vilket är ett krav enligt Sevesolagen.

Länsstyrelsen noterar att sökanden nu har klargjort vilken maximal mängd sprängmedel som kan komma att användas i täkten. Sökanden har även förtydligat sin bedömning av verksamhetens omgivning och de faktorer som kan ge upphov till en allvarlig kemikalieolycka eller förvärra följderna av en sådan olycka. Slutligen har sökanden bifogat en riskanalys avseende allvarliga kemikalieolyckor. Länsstyrelsen anser att dessa delar av ansökan numera är godtagbara för prövningen.

Kommentar till avsnitt 2.21–2.23 i sökandens komplettering – externa massor och massåtervinning

Så som nämnts ovan, under avsnittet om tillåtlighet, ifrågasätter Länsstyrelsen om det finns ett reellt behov av avfall för anläggningsändamål i täkten och om det inte snarare är en form av deponering som sökanden planerar för.

Länsstyrelsen ifrågasätter även sökandens uppgifter om att allt vatten från återvinningsytorna kommer att avrinna mot sedimentationsdammen. Se även länsstyrelsens kommentarer till avsnitt 2.1 i sökandens komplettering.

Kommentar till avsnitt 2.25–2.26 i sökandens komplettering – energi samt asfaltering av bron

Länsstyrelsen ser positivt på att sökanden nu åtagit sig att så snart som möjligt ansluta täkten till elnätet samt att asfaltera bron över Nossan.

Övrigt

Artskydd

Länsstyrelsen noterar att domstolen begärt in en redovisning av förekomsten av fridlysta grodarter inom påverkansområdet för täktverksamheten (inkl. dammar inom täkten) samt en bedömning av risken för skada på dessa arter. Länsstyrelsen anser att domstolens begäran är relevant. Sökandens redovisning baseras på en sökning i artportalen. Frånvaron av uppgifter i artportalen är dock inte en garanti för att inga groddjur förekommer.

Information med anledning av sevesoverksamheten

Om väsentliga förändringar sker i verksamheten ska verksamhetsutövaren anmäla detta till tillsynsmyndigheten (7 § i lagen och 4-6 §§ förordningen).

Om en olyckshändelse som kan orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön inträffar, eller om en överhängande fara för en sådan

olyckshändelse förelegat, ska anläggningens ägare eller innehavare omgående informera Länsstyrelsen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och den kommun där anläggningen är belägen (2 kap. 4 § förordning (2003:789) om skydd mot olyckor samt 17 § förordning 2015:236 om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor).

Verksamheter som omfattas av lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor omfattas också av skyldigheterna som framgår av 2 kap 4§ i Lag (2003:778) om skydd mot olyckor och klassas därför som farliga verksamheter. Farliga verksamheter är skyldiga att analysera riskerna för att en olycka inträffar som kan orsaka allvarlig skada på människor eller miljön. Verksamheterna har även skyldighet att i skäligen omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa skador. Vilka åtgärder eller vilken beredskap som är skäliga beslutas av lokal räddningstjänst och utformas i samråd med verksamheten. Mer information om vilka verksamheter som omfattas av lagstiftningen samt om verksamhetsutövarens skyldigheter anges i Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps allmänna råd om skyldigheter vid farlig verksamhet (MSBFS 2014:2).

Räddningstjänsten bedriver tillsyn för att säkerställa att verksamheten uppfyller kravet enligt 2 kap 4§ i Lag (2003:778) om skydd mot olyckor.

Länsstyrelsen har det operativa tillsynsansvaret enligt lagen om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (sevesolagstiftningen). Den tillsyn som bedrivs enligt EU:s Seveso III-direktiv berör flera myndigheter. De berörda myndigheter som arbetar med tillsynsfrågor och regelarbeten är Naturvårdsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Tillsyn enligt lagen om skydd mot olyckor och lagen om brandfarliga och explosiva varor utövas av räddningstjänsten i kommunen.

Brytområdets storlek

Sökanden behöver se över uppgifterna om brytområdets storlek. I ansökans huvudinlaga anges dels att brytområdet är ca 7,3 ha, dels att brytområdet ska *utökas* med 8 ha. I huvudinlagan uppges att verksamhetsområdet (i vilket brytområdet ingår) kommer att utökas från 18,6 till 22 ha. I den tekniska beskrivningen anges att det ansökta brytområdet är ca 7 ha och verksamhetsområdet ca 23 ha.

Skyfall

Enligt övergripande lågpunktskarteringar², baserade på Lantmäteriets generella höjdmodell, riskerar stora mängder vatten att bli stående invid verksamheten längs med Nossan i händelse av skyfall.

Återvinningsytorna ligger nära Nossan. Det framgår inte av ansökan om och i så fall hur detta kan påverka verksamhetens utsläpp till yt- och grundvatten, inklusive grumling.

Villkor och ekonomisk säkerhet

Då länsstyrelsen avstyrker ansökan avstår vi från att ta ställning till sökandens yrkade villkor och ekonomiska säkerhet. Om domstolen ändå bedömer att tillstånd kan lämnas för hela eller delar av verksamheten så önskar vi få återkomma med detta.

De som medverkat i yttrandet

I detta ärende har Jan Mastera beslutat och Anita Harri varit föredragande. I ärendet har även företrädare för naturavdelningen, vattenavdelningen, enheten för industri, avlopp och infratillsyn, enheten för samhällsskydd och beredskap och kulturmiljöenheten medverkat.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför underskrifter.

Sändlista

- Birgitta Alexandersson
- Dea Ternström
- Robert Knubb
- Eivind Claesson
- Joel Avenius
- Monica Lind
- Ulrika Samuelsson

Så här hanterar Länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur Länsstyrelsen hanterar personuppgifter finns på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

---

² <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=52d48c49ea8e47328a5e5f75f21b1d13>